

II. tečaj
1849.

V četrtek 13. kimovca.

11. list
II. polovice.

Deklici z venčikam.

Je deklica stala
Pri hladni vodici,
In milo jokala
Po nježni cvetlici.

Ah! venčik je imela
Iz rožic blišečih,
Vijolic in šmarnic
In travic duhtečih.

Je sap'ca zavéla,
Vsred pala vodice
Je šmarnica béla
Iz njene ročice.

In valčki nemili
So divjiga plesa
Jo berzo podili
V dol temniga lesa.

Oj, deklica ljuba,
Ustavi solzice!
Le majhna je zguba
Duhteče cvetlice.

Naj mine te tuga!
Glej, sjašniga lica
Tam klije že druga
Še lepši cvetlica. —

Al rožca premíla
Nedolžnosti mlade —
Za to ni zdravila,
Ak cvetje ji vpáde.

Oj pazi! de strasti
Vetrič ne vsuši je,
Nedolžnosti cvetka
U drugo ne klije.

Detomil.

Poboljšani skopuh.

(Povést.)

Svoje dni je živel neizrečeno skop grajšak. Revne kmete je derl, da je bilo strah. Pri vsim bogastvu pa si ni vender še dobre jedi privošil. Denar je le na kupe spravlal in stradal, da se je skozi njega vidilo. Ko bi bil ženo in otroke imel, naj bi že bilo. Tode je samec — neoženjen. Samo eno staro žlaht-

nico in njeniga sina ima pri sebi, ki mu prav marljivo strežeta.

Zlasti si prizadevata, mu v hudi bolezni vse po volji storiti. Poverh ga tako milujeta, da eniga dne ona s solznimi očmi reče: Ko bi bilo mogoče, jaz in pa moj sin z veseljem vsak polovico Vaše bolezni na-se prevzameva.

Čez dva dni gospod kar na enkrat oterpne. Kerv v žilah mu zastane. Ne gane se več. Merzel je kot led. „Si se stegnil, starec?“ zareži zdaj baba s spremenjenim obrazom nad njim. „Jaz sim djala, da ne boš k sodnemu dnevu trobil!“

Sinu pa: „Zdaj pa le! Nar poprej moramo denarje poskriti. Ga bova potlej preoblekla. Saj nama ne bo ušel.“

Poskrijeta. Nato ga začneta preoblačiti. Hudobna baba mertvemu take pod nos brusi, da je strahota. Kakor kako merho ga prevrača. Kar se ji zasveti zlati perstan na merličevi roki. „Snemi mu perstan! čemu mu bo v grobu?“

Sin poskuša, pa se ne da, ker je bil perst zatekel. „Odlomi perst, če ni drugači“ mu svetuje potuhnjenka. Sin, ki se je bil ves po malopridni materi zvergel, zagradi in z vso močjo zavije perst, ki je nosil grajšak zlati perstan na njem. Ali, o groza! Komaj hudobnež perst zavije, ga odlomiti, . . . se merlič zgane in po koncu postavi. — —

Kot strela iz jasniga neba verže nečloveško ženo in sina neizrečen strah na tla. Ko se savešta, padeta na kolena in prosita z milim obrazom za odpušanje. Tode grajšak ju zaverne: „Poberita se mi spred oči, nesramna potuhnjenca! Vse do besedice sim slišal, kar sta govorila. Denarje pa le mahoma nazaj pripravita, sicer bo druga péla!“ Razokrita slinjenca in hlinjenca prineseta s pobešenimi očmi vse nazaj. Nikdar ne smeta več h gradu ne prislediti ne. V velikim siromaštvu morata zdaj živeti.

Grajšak srečno ozdravi. Sprevidi, kolika neumnost da je skopost in se ves spreoberne. Kmetam, ki jih je popred tako žulil, vse dvojno poverne, in jih

poverh še tlake, kakor vsih grajskih davkov osvobodí. Za revne dá veliko bolnišnico, za otroke svojih podložnih pa lepo šolo sozidati, ki jim je bila v veliko veliko korist. Z eno besedo: bil je po povedani zgodbi nar boljši človek.

Kako pa se je zgodilo, da je od smerti vstal in če tudi mertev, vender zasramovanje potuhnjene žlahtnice slišal? — Grajšak ni bil zares mertev. Le oterpnica (Starrkrampf) ga je bila zgrabila. Ta bolezen je namreč tako hud kerč, da ne more človek čisto nič — z nobenim udam — prav kakor bi bil mertev. Sliši pa vse, kar se okoli njega in ž njim godí. Taka se je godila tudi našimu grajšaku. Vse je slišal. Ali ne oglasiti, ne zganiti se ni mogel. Ko mu je pa perst zavil, je bolečina vse ude in čutnice pretresla, in ga tako k življenju obudila.

Ogenj huda reč.

Pastirji imajo navado v jeseni na paši kuriti. Ne bom omenil, koliko krega in tepenja se je že dostikrat zavoljo tega storilo. Grejo namreč pastirji na bližnje njive, si nakopljejo krompirja, ali pa turšice nalomijo, kar potlej pečejo. In če koga gospodar zaleze, se ne gledata ravno lepo. Pa pomislimo le nevarnost take kurjave. Kaj lahko, ako je blizu ktero poslopje, se pripeti, de veter vstane, ogenj v streho zatrosi, in gospodarja na beraško palico pripravi. Pa tudi nevedni pastirji, ki se z ognjem pečajo, znajo kaj naleteti.

Čujte, kaj se ne davno zgodi. Sedelo je okoli ognja na nekim pašniku več pastirjev. Zdaj privleče eden izmed njih celo naročje smerekovih vej in naloži jih na ogenj. Hudo se začne kaditi. Otroci to vidit se veselijo, in začno skozi dim čez ogenj skakati. Z besedami: „Stara baba cvirn *) krade“, skoči edin, drugi, tretji i. t. d. Zdaj pride versta na neko pastarico. Tudi reče: „Stara baba cvirn krade“ in misli skočiti čez ogenj. Ali — revca se

*) Cvirn je nemška beseda. Tukaj je mogla ostati, ker so lastne besede navedene. Prav po slovensko se pravi cvirnu konec. Vredn.

spodtakne in ravno v ogenj pade. Berž je vsa v ognji. Pastirji vpijoč v stran bežijo. Ljudje, ki so prihiteli, jo najdejo na pol mrtvo vso sožgano in mehurjasto. Komaj jo zdravnik smerti reši.

Pastirji! ako si že zavoljo mraza morate zakuriti, nikar nikomur škode delati. To ni lepo, je greh. Ne igrajte se z ognjem, de kdo kaj tčiga ne skupi kot nesrečna pastarica. Ogenj ni igrača. In blizo kakiga stanja (poslopja) ga zagernite pred odhodom s perstjo ali s kamnjem, ako ni vode, de bi ga pogasili. *Nace Dolinar.*

K o k o š.

Kokoš, kura ali puta je pred kot ne iz jutrove Indije v južni Aziji doma. Tam namreč še zdaj divjih najdeš, ki so vse rujavkaste. Veliko kurjih plemen poznamo. Domača, navadna kura je prav pohlevna žival. Čudna lastnost te domače ptice je, da po znesenim jajcu svoje veselje s kokodakanjem ali kokodajsanjem celi hiši ozanuje. Ako se ji jajca zaporedama iz gujezda pobirajo, jih znese na leto po 60 do 100. Nar manj eno pa se ji mora pustiti, sicer rada gnjezdo zapusti. Skoraj celo leto nese. Samo tačas preneha, ko se skube, mlade vali in dokler jih vodi. Skubenje se začne večjidel na jesen in terpi po 6 tednov, tudi čez. Berž ko je pripravljena na jajcih sedeti, da bi mlade izvalila, dokler jih ne zvodi, ta ves čas koka. Od tod imeni kokoš, koklja ali kóčka. Mlade izvaliti, mora na jajcih tri tedne sedeti. Zdaj mladički lupino prekljujejo, starka nekoliko pomore, in se izvalé. Egipčani pa devajo kurje jajca v umetno narejeno peč, da jih njena gorkota v kratkim izvalí. Kura na jajcih sedi le zato, da jih greje. Toraj izvali tudi rasa iz kurjih jaje piščeta, kura iz račjih račice. Ko bi ti jajce varno v gorkih nederjih nosil, bi čez več dni mladiček iz njega pričivkal. —

Ni popisati materna skerb, s katero kokoš svoje piščeta vodi, varuje in brani. Da začne koklja poprej nesti,

napojé v nekterih krajih kopuna z žganim vinam in ga posade pijaniga po noči na pišeta. Zjutraj zbudivši se misli pijanec, da so njegove, ter jih vodi s toliko skerbjo, in koka kot koklja. Pišče komaj pivkaje na svet pride, že samo hodi, teka in zoblje. — Kure redijo posebno zavolj jaje in dobriga mesa. Otroci se posebno za kavso tergajo. Jesenske kokoši nar več jaje nanesó. Spitana kokoš ne nese.

Od gibanja in dela. *)

Človek se mora vedno gibati in delati. Po primerjenim gibanji ali delu se želodec okreпча, okreпча se čeva. Vse prekuhanje in raztopljenje v njih, vse opravila života grejo bolj po godu. —

Vsa mladina je že po svojih lastnih nagibih prav živa in se rada giblje. To jo veseli in ji dobro tekne. Otroci! le skakajte, tekajte, lovite se, igrajte se take igrače. Tode se mora vse o pravim času, na pravim mestu in v pravi primeri brez škode zgoditi. Tega pa vi ne umete presoditi. Kar koli tedaj počnete, le pred očmi ali z dovoljenjem starišev ali učnikov. Nar bolj prav je, da se, kar koli se da, pod milim nebam in v zdravim zraku igrate. Gospod fajmošter Vertovc pišejo:

Iz mertviga otroka, ki je kot lipov bóǵ, ne bo nikoli nič prida. Mestni in gosposki otroci, desiravno jih dobro in z dobrim pa večidel v senci in v spridenim zraku pitajo, so dostikrat bleđi, bolehní, šibki in suhopetki; kmetiški pa, čeravno večkrat stradajo, se pa na soncu igrajo, so lepi, zdravi in krepki. Škodljivo je malim otročičam z zibanjem možgane vertiti in jih mamiti; brez vsiga zibanja se vsi clo lahko spati navadijo; vsim zibelkam gré tedaj — le dobro si to v glavo vtisnite ve ženske — nožice odrezati. — Vsako otročé se samo in rado, kadar si upa, na noge spravi; pusti ga tedaj lé na tleh láziti in valjati se, dokler ne more še hoditi, in

*) Po g. Vertovcovi kmetijski kemiji §. 42.

nikoli ga na hojo in nikakor ne silí, de zveznjenih nožic ne dobi. Dokler niso še nožične koščičice zadosti krepke, ne morejo še njih telesica nositi; s prisiljeno hojo se pa zvežijo.

Kaj ne, vé deklice in vi dečki, ki morate svoje bratce in sestrice zibati, de ste vi tudi takih misel, kot gosp. fajmošter? Če je taka, povejte doma, kaj da ste brali. Morebiti, da vender kaj zda. Vsi ljudje vse znajo. Posnemajte pa modre svete tudi vi, kader odrasete.

(Konec sledí.)

Nevošljiva sosedá.

Repenčnikovka je imela več lepih njiv, lepo živino, svojo hišo. Bila je, da v kratkim povem, izmed nar premožniših v vasi. Pa vender ni nikomur ničesar privošila. Zvečer, ko so pastirji živino domu gnali, se postavi na vežni prag, in se togotí, ktero lepo kravo sosedov viditi. Če je na polji lepe konoplje vidila, ki niso bile njene, se repenči: Le ne vem, kako ljudje delajo, da jim gre vse po godu, meni pa nič! Eniga dne se razglasi, da je županovka tiste vasi po nepoznanim stricu, ki je bil na Francozkim vmerl, nekaj dosti v denarjih dobila. Repenčnikovko nevošljivosti tako jeza stare, da žolčno merzlico dobi, ktera jo v malo dneh pod zemljo spravi.

Ali je kaj nespametnišiga kot nevošljivost? Od nevošljivosti nima človek vender na vsim svetu nič drugiga, kot da si življenje krati, kakor smo ravno slišali.

Varanje samiga sebe.

Dve sosedí, ki ste v sovraštvu živele, se srečate pri vodnjaku. Vsaka hoče prva vodo zajemati. Una pravi: Moja živina ne more ne trenutka več čakati. Ta se zadere: Moja tudi ne! — Začnete se kavsati, da je joj. Ena drugi v lase skočite. Nazadnje ju morata nju moža razkopati. Dosti smeha je bilo. Živina, za ktero ste se poprej toliko skerbne delale, je pa več od ure žejo terpela.

Tako človek sam sebe vara, ako se v njem kaka strast zbudi. Té dve ženi ste mislile, da se tergate le iz gole skerbí za ljubo živinico. Pa ste se tergale samo za-tó, ker ste se sovražile.

Vsakdanji pogovori v slovenskim in ilirskim jeziku.

III. Od časa.

Po slovensko.

Koliko je ura? (Ob kolikih je?)
Deset je ravno zdaj odbila.
Sim mislil, da je že pol enajstih.

Prec bo četert na enajst.

Se motiš (goljufaš).

V tvoji prijetni družbi čas naglo preide.

Ostani še malo tukaj.

Že bije: ena, dvé, tri, štiri, pet, šest, sedem, osem, devet, deset, enajst, dvanajst.

Že poldan (poldne)!

Po ilirsko.

Koliko ima satih?

Deset je baš sada izbilo.

Mislio sam, da je već pòlak na jedanaest.

Taki će četvertina na jedanaest biti.

Varaš se.

V tvojoj vgodnoj družbini vrēme berzo prolazi.

Ostani još malo tudě.

Već bije: jedan, dva, tri, četiri, pet, šest, sedam, osam, devet, deset, jedanaest, dvanaest.

Već poldan (poldne)!

Nove srajce.

(Basen.)

„Dragi gospod! glejte, kako so naše srajce raztergane; prosimo dajte nam novih“ rečejo hlapci svojimu gospodu. „„Moj Bog!“““ zavpije gospod, „„kdo vam bo obleko špogal! vi me boste še na beraško palico spravili. Ali naj se pes obesí, brez srajc ne smete biti. Ivan! pokliče gospod svojiga nadhlapca, „„ko pride pomlad, vkaži na enim oralu zemlje lana nasijati, de moji hlapci nove srajce dobé.“““

Kdor berž da, dvakrat da.

Šemerl.

Sladka skorja.

Sladka skorja ali cimet je skorja nekiga drevesa

